

KS. MACIEJ MACIUKIEWICZ

WSPÓLNOTA ŚWIĘTYCH W CELEBRACJI MISTERIUM CHRYSZTUSA. ANALIZA LITURGICZNO-TEOLOGICZNA «RYTUAŁU EGZORCYZMÓW»

Czcigodny kult świętych przynależy do życia Kościoła ziemskiego, który pielgrzymuje ku ojczyźnie niebieskiej. Cześć wszystkich, którzy kontemplują Boga w Trójcy jedynego – zakorzeniona w Piśmie Świętym (por. Dz 7, 54-60; Ap 6, 9-11; 7, 9-17) i potwierdzona od początków pierwszej połowy II wieku¹ – jest „najstarszym faktem kościelnym”. (*Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, 208).

Kim są święci dla chrześcijanina? Co oznacza dla chrześcijanina „oddawać kult świętym i aniołom” i na czym ten kult polega? Są to pytania, które zapraszają, by rozważyć problem u samych źródeł. Dlatego przedmiotem obecnej analizy będzie wydany w 1999 r. nowy rzymski *Rytuał egzorcyzmów*².

Kościół, świadomy tego, że „dni są złe” (Ef 5,16) modlił się i wciąż zanosi modlitwy, aby ludzie zostali zachowani od zasadzek diabelskich (*Prooemium*). Egzorcyzm jest owocem miłości, a Kościół jest miejscem zbawienia dla tych, którzy zostali odkupieni przez Oblubieńca, Chrystusa Pana. Z tego powodu Kościół – Oblubienica – *Spiritui Sancto iugata* (*DESQ*³ 12) – w egzorcyzmie działa nie we własnym imieniu, ale w imieniu Boga i Chrystusa Pana, któremu wszystko jest posłuszne, nawet diabeł i złe duchy⁴.

¹ Por. Eusebio di Cesarea, *Storia ecclesiastica*, V, xv, 42-47, w: *Sources chrétiennes*, t. 31, Paris 1952, s. 189-190.

² *Rituale Romanum, ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum, De Exorcismis et Supplicationibus Quibusdam*, Editio typica, Città del Vaticano 1999; *Rytuał egzorcyzmów* – owoc długiej pracy, która wymagała przestudiowania, rewizji, uaktualnień i zmian połączonych z konsultacjami wielu Konferencji biskupich, a także analizy ze strony Zgromadzenia Ogólnego Kongregacji do Spraw Kultu Bożego. Prace trwały dziesięć lat i rezultatem tych zmagani jest obecny tekst zatwierdzony przez Ojca świętego Jana Pawła II. Por. N. Giampietro, *Il rinnovamento del Rito degli esorcismi*, *Rivista Pastorale Liturgica* 37(1999)2, s. 77-84; J. A. Medina Estévez, *Il Rito degli esorcismi*, *Notitiae* 35(1999), s. 151-155.

³ (*DESQ* = *De Exorcismis et Supplicationibus Quibusdam*).

⁴ Por. M. Righetti, *Manuale di storia liturgica*, vol. IV, ed. Ancora, Milano 1959², s. 538-545; por. także: G. Nanni, *Aspetti liturgici dell'esorcismo*, w: *Esorcismo e la preghiera di liberazione*, ed. Istituto Sacerdos

Celem artykułu jest odnaleźć modlitwy, w których mówi się o *communio sanctorum*, i zagłębić się w ich treść. Prawda wspólnoty świętych jest związana z egzorcyzmem i jest widoczna w eucharystii przez fakt, że cały Kościół zanosi błagania ku Ojcu, a także łączy się w modlitwie Najświętszej Marii Dziewicy, która trwała przy krzyżu Jezusa i tam też stała się Matką ludzkości. Prawda ta jest również związana z modlitwą Archanioła Michała i wszystkich chórów anielskich, apostołów, szczególnie Piotra i Pawła, oraz wszystkich świętych⁵. Uznając, że liturgia uważana jest za jedno ze źródeł teologii, przedstawiając zawartość liturgiczno-teologiczną *Rytuału*⁶, chcę lepiej ukazać, w jaki sposób doktryna Kościoła odzwierciedla się w liturgii i nią mocno nasiąka. Teksty eucharystyczne, tworząc formuły modlitwy liturgii chrześcijańskiej, zawierają i przesyłają pewne idee teologiczne i podają Kościołowi sposób rozumienia celebrowanego przez niego misterium.

Sobór Watykański II, przedstawiając miejsce Matki Jezusa w dokonanych przezeń zbawieniu świata, uwydatnia nie tyle sam fakt poczęcia i narodzenia Jezusa, ofiarowania Go w świątyni czy współcierpienie z Nim, gdy umierał na krzyżu, ale wiarę, nadzieję i miłość Najświętszej Maryi Panny, z jaką towarzyszyła swemu Synowi, Odkupicielowi świata. Towarzyszyła Mu nie tyle swą obecnością przy Nim, ile swym sercem i oddaniem⁷. Dlatego wizerunek Maryi podczas obrzędu egzorcyzmu, czyli Jej obecność, świadczy o tym, że to Ona, współdziałając ze swoim Synem, przyczynia się do zwycięstwa nad złym duchem. Szatan ani przez moment nie zagarnął Jej w swoją niewolę, pomiędzy nią a szatanem była ciągła nieprzyjaźń (Rdz 3,15). Niepokalana Dziewica współpra-

dell'Ateneo Pontificio Regina Apostolorum, Edizioni Art, Roma 2005, s. 113-164; A. M. Triacca, *L'Esorcismo*, w: *Anàmmesis, I Sacramentali e le Benedizioni*, vol. 7, ed. Marietti, Genova-Milano 2002, s. 167-191; B. Nadolski, *Liturgika, Sakramenty, Sakramentalia, Błogostawieństwa*, vol. III, Pallottinum, Poznań 1992, s. 249-253; tenże, *Egzorcyzm*, w: *Leksykon Liturgii*, Pallottinum, Poznań 2006, s. 369-374; P. Dodelinger-Mandy, *Le rituel des exorcismes dans le Rituale Romanum de 1614*, La Maison Dieu 183/184(1990), s. 99-122; K. Kozłowski, „*Adveniat regnum tuum...*” *Nowy rytuał egzorcyzmów w języku polskim*, *Anamnesis* 38(2004), s. 101-111.

⁵ Por. A. M. Triacca, *La preghiera della Chiesa nell'esorcismo "maggiore"*. *Temie teologico-liturgici*, *Rivista Liturgica* 87(2000)6, s. 899-918, 908.

⁶ Rozdział I konstituuje centrum nowego *Rytuału*. Zawierają się tam wszystkie części i modlitwy obrzędu egzorcyzmu większego. Rozdział II zawiera serię tekstów biblijnych (psalmy i fragmenty Ewangelii), które mogą być użyte zawsze w „wielkim egzorcyzmie”; następnie oprócz formuły *deprecativa* (błagalna) i *imperativa* (rozkazująca), już zawartych w rozdziale poprzednim, są dodane trzy inne formuły: dwie modlitwy o charakterze błagalnym i kolejna formuła, modlitwa rozkazująca przeciw diabłu. *Rytuał* kończy się dwoma dodatkami: pierwszy zawiera schemat modlitw i egzorcyzm, który, z upoważnienia biskupa, może być stosowany w obecności wiernych i zawsze pod przewodnictwem kapłana, aby uwolnić rzeczy i miejsca, w których spotyka się pustoszącą obecność diabła, jak również, gdy jego działalność objawia się „w różnych formach niepowodzeń i prześladowania Kościoła” (*Appendice*, s. 71, n. 1). Drugi dodatek podaje modlitwy błagalne, jakie wierni prywatnie mogą zanosić w zmaganiu się z mocami ciemności. Por. G. Marchesi, *Il nuovo Rituale degli esorcismi contro la possessione diabolica*, *La Civiltà Cattolica* 3573 (1999/II), s. 276-285, 280-281.

⁷ Por. A. Zuberbier, *Wierzę*, Éditions du Dialogue, Paris 1983, s. 98.

cować najściślej w zbawczym dziele Chrystusa. Jezus chciał, aby Maryja była naszą duchową Matką (J 19,26-27). Tylko wtedy jesteśmy Jego prawdziwymi uczniami, jeśli Ją przyjmujemy za swoją Matkę. Jako nasza Matka i jednocześnie jako Pośredniczka wszelkich łask Maryja troszczy się o nasze zbawienie i broni nas przed atakami szatana.

1. LITANIA BŁAGALNA I CREDO

Litania do wszystkich Świętych jest uproszeniem wstawiennictwa tych, którzy cieszą się już radością życia wiecznego (*DESQ* 45, 46, 48). Ma ona w Kościele zawsze szczególne znaczenie. Orędownictwo wszystkich Świętych jest przyzywane w ważnych dla Kościoła chwilach, dlatego też podczas obrzędów liturgicznych przez ich wstawiennictwo Kościół prosi o to, aby dręczona osoba została uwolniona od wszelkich trudności. Modlitwą litanijną wzywamy Bożego miłosierdzia nad człowiekiem dręczonym (por. *DESQ* 22).

Po każdym wezwaniu, w przeciwieństwie do powszechnie znanej litanii (*módl się za nami*), można powtarzać wezwanie: „módl się za niego (nią)”. W litanii znajdują się także następujące wezwania: „Chryste, Synu Boga żywego, za nas byłeś kuszony przez szatana, ... uwalniałeś dręczonych przez duchy nieczyste, ... swoim uczniom dałeś moc wyrzucania złych duchów, ... siedzisz po prawicy Ojca i wstawiasz się za nami, ... przyjdiesz sądzić żywych i umarłych”.

„Drodzy bracia i siostry, pokornie błagajmy wszechmocnego i miłosiernego Boga, aby za wstawiennictwem wszystkich Świętych wysłuchał modlitw swojego Kościoła za naszego brata N. dręczonego wielkimi trudnościami.

Panie zmiłuj się nad nami, Chryste zmiłuj się nad nami.

Święta Maryjo Matko Boża, módl się za nami, za niego (za nią)”.

Przypatrzmy się źródłom biblijnym i liturgicznym analizowanych modlitw:

A. Źródła biblijne:

Jer 37,3-4: „Król Sedecjasz posłał Jukala, syna Szelemiasza, i Sofoniasza, syna Maasejasza, kapłana, do proroka Jeremiasza, by powiedzieli: „Módl się za nas do Pana, Boga naszego!”.

Mt 4,1-11: „Wtedy Duch wyprowadził Jezusa na pustynię, aby był kuszony przez diabła. A gdy przepościł czterdzieści dni i czterdzieści nocy, odczuł w końcu głód. Wtedy przystąpił kusiciel i rzekł do Niego: «Jeśli jesteś Synem Bożym, powiedz, żeby te kamienie stały się chlebem». Lecz On mu odparł: «Napisane jest: Nie samym chlebem żyje człowiek, lecz każdym słowem, które pochodzi z ust Bożych». Wtedy wziął Go diabeł do Miasta Świętego, postawił na narożniku świątyni i rzekł Mu: «Jeśli jesteś Synem Bożym, rzuć się w dół, jest przecież napisane: Aniołom swoim rozkaże o tobie, a na rękach nosić cię będą, byś przypadkiem nie uraził swej nogi o kamień». Odrzekł mu Jezus: «Ale jest napisane także:

Nie będziesz wystawiał na próbę Pana, Boga swego». Jeszcze raz wziął Go diabeł na bardzo wysoką górę, pokazał Mu wszystkie królestwa świata oraz ich przepraw i rzekł do Niego: «Dam Ci to wszystko, jeśli upadniesz i oddasz mi pokłon». Na to odrzekł mu Jezus: «Idź precz, szatanie! Jest bowiem napisane: Panu, Bogu swemu, będziesz oddawał pokłon i Jemu samemu służyć będziesz». Wtedy opuścił Go diabeł, a oto aniołowie przystąpili i usługiwali Mu”.

B. Źródła liturgiczne:

Pontificale Romano-Germanicum:

CXV. „*Ad succurrendum his qui a demonio vexantur*”⁸: N. 4-6: “*Postquam de terra surrexit, confiteatur infirmus omnimodis Deo et sacerdoti omnia peccata sua et reconciliationem ab eo percipiat plenam. Deinde sacerdos faciat letaniam. Post letaniam sanctificet salem et aquam, cum istis orationibus: Exorcismus salis*”.

Upraszamy wstawiennictwa wszystkich Świętych, ponieważ oni, będąc złączeni z Chrystusem, już pokonali szatana i swoim wstawiennictwem u Boga pomagają nam w walce ze złym duchem. Błagalny ton litanii opiera się na mocy Pana naszego Jezusa Chrystusa, który ostatecznie pokonał szatana. Teraz w swym niezmiernym miłosierdziu chce nas dopuścić do udziału w swoim zwycięstwie nad nim oraz pokonać go w nas, którzy tworzymy Jego Mistyczne Ciało.

Litania kończy się oracją, w której prosimy Boga, aby uwolnił swojego sługę od więzów diabelskiej potęgi (n. 47) i by przywrócił mu wolność dziecka Bożego, aby mógł chwalić Boga razem ze świętymi (n. 48)⁹.

N. 48: „Boże, Ty widzisz, że upadamy z własnej słabości. Pokornie Cię błagamy za naszego brata N. (za naszą siostrę N.): uwolnij go (ją) od złego ducha i przywróć mu (jej) pełną wolność Twego przybranego dziecka, aby mógł (mogła) Cię na wieki chwalić razem z Twoimi świętymi i wybranymi. Przez Chrystusa”.

W przypadku egzorcyzmu jesteśmy postawieni wobec pewnego dramatu: osoba – mężczyzna lub kobieta – mimowolnie jest ofiarą niewoli, co oznacza pewną formę wyłączenia z własnej wolności na rzecz bycia osobą opętaną. Owa niewola jest opisana jako akt inwazji, uzurpacji, prześladowania. Przede wszystkim jest to ograniczenie wolności, przeszkoda w chwaleniu Boga i zanoszeniu modlitw „z” i „we” wspólnocie Kościoła. W rzeczywistości opętanie demoniczne oznacza dla wierzącego, który go doświadcza, wyłączenie z partycypacji w *culmen et fons* życia Kościoła.

⁸ Por. C. Vogel, R. Elze, *Le Pontifical Romano-germanique du dixième siècle*, vol. II, Biblioteca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano 1963, s. 193-205.

⁹ Podczas analizy źródeł liturgicznych nie spotkałem takiej samej lub podobnej modlitwy, dlatego mogę stwierdzić, że obecny tekst jest nową kompozycją.

Rozpoznajemy, że w modlitwie egzorcyzmu zauważa się matczyną troskę całego Kościoła, by przywrócić do wspólnoty (komunii) modlitwy synów, którzy zostali zawłaszczeni przez opętanie diabelskie (por. „... *et eum (eam) in plena libertate filiorum tuorum restaures, ut cum sanctis et electis tuis perpetuo te collaudet*”).

Następną częścią obrzędu egzorcyzmów, w której jest odniesienie do komunii świętych jest wyznanie wiary w Tego, który obdarza nowym życiem i odnosi zwycięstwo nad mocami piekielnymi¹⁰. *Rytuał* proponuje dwie formy *Credo*. Pierwsza formuła zawiera do wyboru dwie wersje wyznania wiary: Symbol Apostolski lub Symbol nicejsko-konstantynopolitański (n. 55). Istnieje też druga forma wyznania wiary poprzez odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, w których kapłan pyta, czy opętany wyrzeka się szatana, który jest głównym sprawcą grzechu, czy wierzy w Boga Trójjedynego, jak również w komunie ze świętymi (n. 56)¹¹.

Symbol wiary, który z zasady jest aktem chwały, jest składany w atmosferze modlitwy. Również wtedy, gdy wyraża serię stwierdzeń na temat Boga Trójjedynego, jest on modlitwą dziękczynną, pełną wiary. Sens i głębia wyznania wiary to przede wszystkim kontemplacja, zachwyt nad Bogiem i Jego cudami, to współbrzmienie, które tworzy się w duszy wierzących i wspólnoty, na działanie Boga Ojca każdego dnia¹². Wierni w Sakramencie Chrztu wyrzekają się szatana i odcinają się od jego działania na rzecz wiary i oddania Jezusowi Chrystusowi. To działanie nieustannie się powtarza w życiu wiernych i jest wspomagane wstawieniem całego Kościoła. To Kościół niestrudzenie wpaja swoim członkom wiarę w zwycięstwo Chrystusa, przy jednoczesnym ich udziale, pomimo faktu, że to przez człowieka toczy się ciągle walka przeciwko złu¹³.

W momencie wyznawania wiary opętany doznaje pomocy do lepszego rozpoznania drogi, którą jest prowadzony, aby stwierdzić z całą mocą, że to Bóg pozwala mu żyć w Jezusie Chrystusie. Opętany, w osobistym i wspólnotowym wyznaniu wiary, czuje, że staje się częścią, znakiem żyjącego Chrystusa. Formuła wyznania wiary pełni tu funkcję integracji z Kościołem.

Wyznanie wiary w komunie świętych podczas obrzędu jest znakiem, że święci są nie tylko orędownikami u Boga. Są oni również wzorem życia w wierze, nadziei i miłości. Są wzorem przekonującym, ponieważ potrafili zrealizować swe ludzkie i chrześcijańskie powołanie w sytuacjach tak bardzo podobnych do tych, w jakich i my żyjemy. Poczucie łączności ze świętymi, nieprzerwanej więzi

¹⁰ Por. CXIII: *Incipit symbolum apostolorum*: C. Vogel, R. Elze, *Le Pontifical Romano-germanique du dixième siècle*, vol. II, dz. cyt., s. 185-190.

¹¹ Kończąc wyznanie wiary, kapłan rozkłada ręce i wzywa wszystkich zebranych do modlitwy, której nauczył nas sam Jezus Chrystus, a w której prosimy Boga, abyśmy nie ulegli pokusie i zostali zachowani od złego.

¹² Por. A. Donghi, *Professione di fede*, w: *Liturgia*, red. D. Sartore, A. M. Triacca, C. Cibien, San Paolo, Cinisello Balsamo 2001, s. 1539-1549.

¹³ Por. A. M. Triacca, *L'esorcismo*, w: *Anàmmesis*,... dz. cyt., s. 167-191, 183.

z tymi, którzy żyli często na wiele wieków przed nami, pomaga także dostrzec konieczność i wartość braterskiej łączności z tymi wszystkimi ludźmi, wśród których żyjemy, a z którymi stanowić mamy wspólnotę wiary i jedną rodzinę ludzką.

2. FORMUŁA *DEPRECATIVA*

Punktem kulminacyjnym obrzędu egzorcyzmu są dwie modlitwy¹⁴: *deprecativa* (błagalna) i *imperativa*¹⁵ (rozkazująca). Pierwsza z nich jest modlitwą trynitarną, zanoszoną do Boga, aby opętany przez diabła, został uwolniony od złego, powrócił w rzeczywistość stwórczą jako ukształtowany na obraz Boga, na nowo stał się świątynią Ducha Świętego¹⁶.

Swoje początki analizowana modlitwa, posiada w poprzednim obrzędzie egzorcyzmu – *Rituale Romanum Pauli V* (i tylko *incipit* modlitwy)¹⁷. Modlitwa jest skierowana do Boga Ojca i zawiera sześć wezwań wyrażonych czasownikami: „wejrzyj”, „ześlij”, „wysłuchaj”.

„Boże, Stwórco i obrońco ludzkości, wejrzyj na swojego sługę N. (na swoją służebnicę N.), którego (którą) stworzyłeś na swój obraz i powołujesz do udziału w swej chwale. Odwieczny wróg złośliwie go (ją) dręczy, prześladowuje okrutną przemocą i napawa przerażającym lękiem.

Ześlij na niego (na nią) Ducha Świętego, aby go (ją) umocnił w walce, nauczył modlić się w chwilach doświadczeń, i otoczył swoją przemożną opieką.

Ojcze święty, usłysz wołanie błagającego Cię Kościoła: nie dozwól, aby Twój syn (Twoja córka) został oświadczony (została oświadczone) przez ojca kłamstwa; nie daj, aby Twój sługa (Twoja służebnica), którego (którą) Chrystus odku-

¹⁴ Obrzęd egzorcyzmu, będąc prawdziwą i właściwą celebracją liturgiczną, został ubogacony przez umieszczenie inwokacji do świętych (litanii), lekturę psalmów i Ewangelii, wyznanie wiary. Cała modlitwa jest skomponowana, aby podkreślić zwycięstwo Chrystusa nad Złym Duchem i jego zgubnymi czynami, przede wszystkim nad grzechem i śmiercią. Por. N. Giampietro, *Il rinnovamento del Rito degli esorcismi*, art. cyt., s. 77-84, 83; J. Górzyński, *Nowy Obrzęd egzorcyzmów*, *Collectanea Theologica* 70(2000)3, s. 186-190, 190.

¹⁵ Formuła *imperativa* zwrócona jest bezpośrednio do szatana: szatanie „wrogu ludzkiego zbawienia”, „władco tego świata”, „zwodzicielu człowieka”, rozkazuje szatanowi, aby rozpoznał sprawiedliwość i dobroć Boga Ojca, moc, prawdę i łaskę Ducha Świętego, a w końcu wyszedł z opętanego stworzonego na Boży obraz, obdarzony Bożymi darami i podniesiony do godności syna, a wszystko to wypływa z miłosierdzia Bożego. Por. A. M. Triacca, *Esorcismo: un sacramentale discusso. Alcune piste di riflessione in vista di ulteriori ricerche*, *Ecclesia Orans* 3(1987), s. 285-300, 290-292; G. Marchesi, *Il nuovo Rituale degli esorcismi contro la possessione diabolica*, art. cyt., s. 276-285, 284.

¹⁶ Pierwsza formuła egzorcyzmu ma charakter błagalny (*invocativa*). Razem z innymi modlitwami tego samego typu jest zwana *deprecativa*. To w niej jest odniesienie do Boga stwórcy i obrońcy ludzkości (n. 61).

¹⁷ Początek – wstęp modlitwy został wzięty z tekstu poprzedniej modlitwy obrzędu egzorcyzmu: *Rituale Romanum, Editio prima post typicam anno 1953 promulgata. Reimpressio editionis primae post typicam anno 1953 publici iuris factae, textibus postea approbatis*, introductione et tabulis aucta curantibus A. Ward, C. Johnson, C.L.V. Edizioni Liturgiche, Roma 2001: *Tiulus XII, caput II, Ritus Exorcizandi obsessos a daemonio*, s. 850-851.

pił Krwią swoją, pozostawał (pozostawała) w niewoli diabła; nie dopuść, aby świątynia Twojego Ducha była mieszkaniem ducha nieczystego.

Miłosierny Boże, wysłuchaj modlitwy Dziewicy Maryi, której Syn, umierając na Krzyżu, zmiążdżył głowę starodawnego węża i wszystkich ludzi oddał w Jej macierzyńską opiekę. Niech w tym słuździe Twoim (w tej służebnicy Twojej) zajaśnieje światło prawdy, niech zagości w nim (niej) radość i pokój. Niech oładnie nim (nią) Duch świętości, a zamieszkując w jego (jej) sercu, przywróci mu (jej) wewnętrzną pogodę i czystość.

Panie, wysłuchaj błagania Michała Archanioła i wszystkich Aniołów, którzy Tobie służą. Boże niebieskich Mocy, oddał przemoc szatana. Boże prawdy i zmiłowania, rozerwij jego podstępne siła. Boże wolności i łaski, zniwecz kajdany nieprawości.

Boże, miłośniku ludzkiego zbawienia, wysłuchaj modlitw Apostołów Piotra i Pawła oraz wszystkich Świętych, którzy dzięki Twojej łasce pokonali złego ducha. Uwolnij swego słuęę (swoją służebnicę) od wszelkiej wrogiej mocy i otocz przemozną opieką, aby mógł (mogła) Ci służyć w pobożności i pokoju. Niech Cię miłuje całym sercem i służy Ci dobrymi czynami. Niech Cię sławi pieśnią uwielbienia i wychwala całym życiem. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen”.

A. Źródła biblijne:

Rdz 3,15: „Wprowadzam nieprzyjaźń między ciebie i niewiastę, pomiędzy potomstwo twoje a potomstwo jej: ono zmiążdży ci głowę, a ty zmiążdżysz mu piętę”.

Ps 148,2: „Chwalcie Go, wszyscy Jego aniołowie, chwalcie Go, wszystkie Jego zastępy!”.

Ps 149,1.5-9: „Alleluja. Śpiewajcie pieśń nową Panu; chwała Jego niech zabrmi w zgromadzeniu świętych. Niech się weselą święci wśród chwały, niech się cieszą na swoich sofach! Niech chwała Boża będzie w ich ustach, a miecze obosieczne w ich ręku: aby dokonać pomsty wśród pogan i karania pośród narodów; aby ich królów zakuć w kajdany, a dostojników w żelazne łańcuchy; by wypełnić na nich pisany wyrok: to jest chwałą wszystkich Jego świętych. Alleluja”.

Iz 6,2-3: „Serafiny stały ponad Nim; I wołał jeden do drugiego: „Święty, Święty, Święty jest Pan Zastępów. Cała ziemia pełna jest Jego chwały”.

J 19,26-27: „Kiedy więc Jezus ujrzał Matkę i stojącego obok Niej ucznia, którego miłował, rzekł do Matki: «Niewiasto, oto syn Twój». Następnie rzekł do ucznia: «Oto Matka twoja». I od tej godziny uczeń wziął Ją do siebie”.

Dz 9,40: „Po usunięciu wszystkich, Piotr upadł na kolana i modlił się. Potem zwrócił się do ciała i rzekł: «Tabito, wstań!» A ona otwarła oczy i zobaczywszy Piotra, usiadła”.

B. Źródła liturgiczne:

Sacramentarium Gelasianum Vetus:

N. 1716: „*Et ne me infirmissimum condemnandum putes: imperat tibi dominus, imperat tibi maiestas Christi, imperat tibi deus pater, imperat tibi filius et spiritus sanctus. Imperat tibi apostolorum fides, sancti Petri et Pauli et ceterorum apostolorum. Imperat tibi martyr sanguis, imperat tibi indulgentia confessorum. Imperat tibi sacramentum crucis, imperat tibi mysterium uirtus. Exi, transgressor, exi, seductor, pleni omni dolo et fallacia, ueritates inimici, innocencium persecutor*”.

*Pontificale Romano - Germanicum*¹⁸:

CXV 38. „*Te deprecamur et invocamus, Deus omnipotens, sancta trinitas, ut hominem istum pietatem tuam penitentem iubeas emundari ab omnibus insidiis demonum et doloribus inmissionum eorum. ...*

Exaudi nos, domine, salvator noster. Petimus te per nomen sanctum tuum, ut hunc servum tuum ab omni incurso demonum emundes et omnem infirmitatem, quam ei diabolus ingessit in anima aut corpore, medicina sancta tua sanes, Tu, domine, dicisti: «Non est opus sanis medico, sed egrotis» et «Non veni vocare iustos esd peccatores». Tu es Deus verus... .

Mitte sanctos archangelos tuos Michahelem, Gabrihelem et Raphahalem, ut assint et defendant hominem hunc, quem tu pius plasmasti, cui tu animam dedisti et sanguinem pro ipso fundere dignatus es...”.

W analizowanej modlitwie, Bóg jest określany jako Stworzyciel i obrońca rodzaju ludzkiego (*conditor* i *defensor*). Bóg stworzył człowieka i bierze go w swoją obronę; zanoszone modlitwy wyrażają prośbę, aby On „skierował swój wzrok” na osobę opętaną przez demona, pamiętając, że On sam ukształtował człowieka na swój obraz, stawiając między sobą a człowiekiem relację podobieństwa, co do rozumu i wolnej woli. Taki człowiek jest przeznaczony i wezwany do lepszego życia, do partycypacji w Bożej naturze i chwale. W tym przypadku jest poruszony temat boskości i deifikacji. Demon nazwany kilkakrotnie jako *antico avversario* znajduje satysfakcję w męczeniu człowieka podniesionego do godności dziecka Bożego, biorącego udział w samej naturze Boga.

Drugie wezwanie przyzywa Ducha Świętego nad osobą męczoną przez złego ducha. Duch Święty ma za zadanie utwierdzać, wzmacniać, w walce przeciwko szatanowi: „A Poczyciel, Duch Święty, którego Ojciec pośle w moim imieniu On was wszystkiego nauczy” (J 14,26)¹⁹. W tym wezwaniu prosi się, aby Duch

¹⁸ Por. C. Vogel, R. Elze, *Le Pontifical Romano-germanique du dixième siècle*, vol. II, dz. cyt., s. 203-204; Por. *Rituale Romanum, Editio prima post typicam anno 1953 promulgata*, dz. cyt.: *Titulus XII, caput II, Ritus Exorcizandi obsessos a daemónio*, s. 843-873.

¹⁹ Jest także inne odniesienie w liście do Rzymian 8,28.

Święty umocnił osobę opętaną w walce, obdarzył mądrością w modlitwie, otoczył swoją opieką i pomocą w słabości.

W trzecim wezwaniu podmiotem modlącym się jest Kościół. Jego modlitwa jest uważana za jęk w znaczeniu Pawłowym²⁰. Oczywiście jęk Kościoła, jego synów i córek, odnosi się do sytuacji panowania złego w trzech prośbach: by Bóg pozwolił, aby wierzący już więcej nie podpadał pod panowanie złego; by Bóg pozwolił, aby wierzący już nigdy więcej nie był niewolnikiem złego, ponieważ Chrystus go odkupił swoją krwią, jak pisze św. Paweł („W Nim mamy odkupienie przez Jego krew” Ef 1,7); by Bóg pozwolił, aby wierzący nie był już mieszkaniem ducha nieczystego, ponieważ stał się świątynią Boga i mieszkaniem Ducha Świętego.

W czwartym wezwaniu błaga się o pomoc Maryję. Zanim zostaną wyrażone prośby, w modlitwie odnajdujemy anamnezę – śmierć Chrystusa na krzyżu, w której zrealizowały się powiedziane wcześniej boskie słowa skierowane do węża (por. Rdz 3,15) – na bazie interpretacji chrystologicznej, która została wyrażona przez Ojców Kościoła, według których jeden z synów niewiasty będzie zwycięzcą. Jezus zgniótł głowę węża, umierając na krzyżu, i cały czas na krzyżu dokonuje się powierzenie wszystkich odkupionych Maryi jako synów w osobie umiłowanego ucznia (por. J 19,26-27). Na fundamencie tej anamnezy następują wezwania: prawda przeciwstawiona diabelskiemu kłamstwu rozbłyska w chrześcijaninie po dręczeniu. Inspiracją w tym miejscu mógłby być tekst Ef 5,8-9; owoc światła składa się z gestu dobroci, sprawiedliwości i prawdy. Duch Święty, wchodząc, opanowuje i zamieszkuje chrześcijanina, za którego zanoszone są modlitwy, i swoją obecnością czyni go pogodnym i oczyszczonym, wolnym od ducha nieczystego.

Piąte wezwanie uprasza wstawiennictwa Michała Archanioła i wszystkich aniołów. Po modlitwie zwróconej do całego Kościoła i do Maryi, błaganie jest zanoszone do archanioła, wodza wojska anielskiego, przewodnika stworzeń niebiańskich; ukazane są trzy przymioty charakteryzujące Boga i błaganie: jako Bóg – Wódz wojsk anielskich odpiera przemoc diabła; jako Bóg prawdy i zmiłowania rozrywa podstępne sidła; jako Bóg wolności i łaski niweczy kajdany nieprawości. Obecność osoby archanioła zauważamy już w rycie egzorcyzmu począwszy od *Gelasiano Antico* i dalej²¹.

²⁰ Rz 8,20-23: „Stworzenie bowiem zostało poddane marności – nie z własnej chęci, ale ze względu na Tego, który je poddał – w nadziei, że również i ono zostanie wyzwolone z niewoli zepsucia, by uczestniczyć w wolności i chwale dzieci Bożych. Wiemy przecież, że całe stworzenie aż dotąd jęczy i wdycha w bólach rodzenia. Lecz nie tylko ono, ale i my sami, którzy już posiadamy pierwsze dary Ducha, i my również całą istotą swoją wdychamy, oczekując przybrania za synów – odkupienia naszego ciała”.

²¹ Por. *Sacramentarium Gelasianum Vetus*, n. 1705. Również w obrzędzie egzorcyzmu poprzedzającym obecny rytuał egzorcyzmów było obecne błaganie, modlitwa do Michała archanioła: „*Princeps gloriosissime caelestis militiae, sancte Michael Archangele, defende nos,... Deprecare Deum pacis, ut conterat satanam sub pedibus nostris, ne ultra valeat captivos tenere homines, et Ecclesiae nocere. ...*”, *Rituale Romanum, Editio*

Szósta inwokacja uprasza pomoc apostołów Piotra i Pawła i wszystkich świętych. Modlitwa zwrócona ku Bogu, jako Autorowi naszego zbawienia, zawiera błaganie, o wysłuchanie prośb świętych, którzy zostali przedstawieni jako zwycięscy walk ze złym duchem i orędownicy za dręczonym, o uwolnienie i zachowanie go nietkniętym od potęgi demona.

Analizowana formuła *deprecativa* zawiera doktrynę o Duchu Świętym, o Kościele, Maryi, aniołach, apostołach i świętych. Naucza ona, że diabeł dręczy człowieka ukształtowanego na Boży obraz; Duch Święty wspiera człowieka, umacniając i strzegąc go. Modlitwa całego Kościoła, Maryi, Michała Archanioła, apostołów i świętych obdarza mocą i wspiera orędownictwem w otrzymaniu uwolnienia z niewoli szatańskiej i pozwala „rozbłysnąć” chrześcijaninowi blaskiem prawdy, czyni go własnością Ducha Świętego, a nie diabła, zachowuje go nietkniętym i radosnym w miłości Bożej, w pełnieniu dobrych czynów i w gloryfikacji Pana.

3. DRUGA FORMUŁA *DEPRECATIVA*

Kolejna modlitwa – druga formuła deprekacyjna, którą będziemy analizowali – znajduje się w rozdziale drugim obrzędu egzorcyzmów (*DESO* 81). Formuła posiada prolog, część pierwszą anamnetyczną dzieł Boga Ojca, epiklezę i kończy się wezwaniem wstawiennictwa Chrystusa.

Struktura obecnej modlitwy jest trynitarna. „Boże niebios, ... Ty tak umiłowałaś świat, że dałaś swojego Syna Jednorodzonego, ... ześlij Ducha prawdy, swojego Parakleta, przez Chrystusa, Pana naszego”. Inwokacja zwrócona jest do Boga Ojca – który dał swojego Syna, aby zesłał Ducha Świętego – przez wstawiennictwo Chrystusa. Celem petycji jest uwolnienie od diabła²².

„Boże niebios, Boże ziemi, Boże Aniołów,
Boże Archaniołów,
Boże Patriarchów, Boże Proroków,
Boże Apostołów, Boże Męczenników,
Boże Kapłanów, Boże Dziewic,
Boże wszystkich Świętych,
Boże, który posiadasz moc, aby obdarować życiem po śmierci i odpoczynkiem po trudach.
Nie ma innego Boga prócz Ciebie,
Stwórco istot widzialnych i niewidzialnych.
Boże, Ty pragniesz, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni.

prima post typicam anno 1953 promulgata, dz. cyt., *Titulus XII, caput III, Exorcismus in Satanam et Angelos Apostaticos*, s. 874.

²² Por. G. Ferraro, *Il nuovo Rituale degli esorcismi: Strumento della Signoria di Cristo*, *Notitiae* 35(1999), s. 177-222, 195.

Ty tak umiłowałeś świat, że dałeś swojego Syna Jednorodzonego, aby zniszczył dzieła diabła.

Pokornie błagamy Twój majestat pełen chwały: uwolnij od przemocy, więzów, podstępów i niegodziwości wszelkich piekielnych duchów swojego sługę N. (swoją służebnicę N.) i otocz go (ją) opieką.

Prosimy Cię, Panie, ześlij Ducha prawdy, którego Twój Syn obiecał swoim uczniom.

Ześlij swego Parakleta z niebios, z których jak błyskawicę strąciłeś szatana.

Ześlij Parakleta, niech odpędzi oskarżyciela i prześladowcę ludzi, niech nas ochroni od wszelkiej szkody.

Przez Chrystusa, Pana naszego”.

A. Źródła biblijne:

Rdz 1,1: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię”.

Wj 3,6: „Powiedział jeszcze Pan: «Jestem Bogiem ojca twego, Bogiem Abrahama, Bogiem Izaaka i Bogiem Jakuba». Mojżesz zasłonił twarz, bał się bowiem zwrócić oczy na Boga”.

1Sm 4,4: „Lud posłał więc do Szilo i przywieziono stamtąd Arkę Przymierza Pana Zastępów, który zasiada na cherubach. Przy Arce Przymierza Bożego byli tam dwaj synowie Helego: Chofni i Pinchas”.

Mk 12,26-27: „Co zaś dotyczy umarłych, że zmartwychwstaną, czyż nie czytaliście w księdze Mojżesza, tam gdzie mowa „O krzaku”, jak Bóg powiedział do niego: Ja jestem Bóg Abrahama, Bóg Izaaka i Bóg Jakuba. Nie jest On Bogiem umarłych, lecz żywych. Jesteście w wielkim błędzie”.

B. Źródła liturgiczne:

*Sacramentarium Gelasianum Vetus*²³:

N. 1705: „*Deus caelorum, deus angelorum, deus archangelorum, deus patriarcharum, deus prophetarum, deus apostolorum, deus martyrum, deus confessorum, deus uirginum, deus omnium sanctorum, deus Abraham, deus Isaae, deus Iacob, deus qui dedisti uitam post mortem, domine deus sancte pater omnipotens: te inuocor, quia tu dignus es inuocare. Ego pono manum meam carnalem, tu tuam sanctam de caelis spiritalem supermitte super famulo tuo illo, ut non lateat hic serpens inimicus. Sic percuciat in uirtute claritatis tuae, quomodo percussisti duas ciuitates Sodomam et Gomorram. Sic percuciat hic maledictus seductor saeculi, exprobrator gentium, laqueus mortis, filius tenebrarum*”.

²³ Por. C. Vogel, R. Elze, *Le Pontifical Romano-germanique du dixième siècle*, vol. II, dz. cyt., s. 194, 199, 215, 216.

Uroczysty wstęp i wyrażenie następujące po nim pochodzą z dwóch formuł z poprzedniego obrzędu egzorcyzmów²⁴. Jak zostało przedstawione powyżej, początek modlitwy odnajdujemy w *Sacramentarium Gelasianum Vetus*²⁵. Są to tytuły Boga. Pierwszy z nich „Boże niebios, Boże ziemi”. Wyrażenie przywołuje początek księgi Rodzaju: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię” (Rdz 1,1). Niebo i ziemia to cały wszechświat, rezultat dzieła stwórczego; w mentalności semickiej niebo i ziemia reprezentują wszystko to, co istnieje na zewnątrz Boga. Tytuł „Bóg niebios i ziemi” przedstawia Boga jako Pana absolutnego całej rzeczywistości stworzonej, bytów duchowych i materialnych.

Pozostałe przymioty, które łączą Boga z aniołami i archaniołami, przywołują tekst biblijny, który spotykamy przy opisie Arki Przymierza w wyrażeniu: „Pan Zastępów, który zasiada na cherubach” (1Sm 4,4); tytuł ten spotykamy często u proroków i w Psalmach, a swoją kulminację znajduje w teofanii opisanej przez Izajasza, gdzie serafini wołają: „Święty, Święty, Święty jest Pan Zastępów” (Iz 6,3). Tytuł ten wyraża absolutne panowanie Boga nad stworzeniami anielskimi.

Inne imiona, które łączą Boga z patriarchami, prorokami, apostołami, męczennikami, kapłanami, dziewicami i wszystkimi świętymi, i ukazują ich jako uczestników życia wiecznego, inspirowane są objawieniem się Boga Mojżeszowi: „Jestem Bogiem ojca twego, Bogiem Abrahama, Bogiem Izaaka i Bogiem Jakuba” (Wj 3,6), a także wyrażeniem cytowanym przez Jezusa w jego wypowiedzi dotyczącej zmartwychwstania (por. Mk 12,26-27). Wymienione kategorie osób wskazują na suwerenność i autonomię Boga wobec wszystkich i ukazują rozwój historii zbawienia, której są częścią.

W dalszej części modlitwy Bóg jest nazwany „Stwórcą istot widzialnych i niewidzialnych”. Słowa te są początkiem wyznania wiary: „Wierzę w jednego Boga, Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi, rzeczy widzialnych i niewidzialnych” i są potwierdzeniem, dopełnieniem początku modlitwy: „Bóg niebios i ziemi”, ponieważ niebo symbolizuje stworzenia duchowe niewidzialne, a ziemia – stworzenia cielesne, widzialne. Wszystko ma swój początek w Bogu, On jest jedynym pryncypium wszystkiego i Panem absolutnym.

Nauka zawarta w analizowanej formule przedstawia Boga w Jego wszechmocy stwórczej i zbawczej. Przede wszystkim zauważamy osoby w działaniu: Ojciec, Syn – posłany przez Ojca dla zbawienia ludzi, Duch Święty – obiecany przez Chrystusa, posłany od Ojca w celu wyrwania wierzącego z mocy diabła – oskarżyciela i ciemiężcy ludzi, Dziewica Maryja, Archanioł Michał, aniołowie, Piotr i Paweł, święci. Wszystkie osoby znajdują się w różnych formułach jako mobilizacja całych „dobrych” sił i mocy, a każda z nich jest przyzywana na pod-

²⁴ Por. *Rituale Romanum, Editio prima post typicam anno 1953 promulgata*, dz. cyt., *Titulus XII, caput II, Ritus Exorcizandi obsessos a daemone*, s. 854.

²⁵ *GeV*, n. 1705.

stawie roli pełnionej w ciągu dziejów, w historii zbawienia i z powodu swojej specyfiki w walce przeciwko złu.

Na podstawie dokonanej analizy można stwierdzić, że doktryna w omawianych modlitwach jest napełniona teologią, jest chrystologiczna i trynitarna²⁶.

4. ANIOŁOWIE

Obrzęd egzorcyzmów, wspominając złych aniołów, działających na szkodę, przypomina także aniołów pomocnych człowiekowi²⁷. Są wzywani bezpośrednio św. Michał, św. Gabriel, św. Rafał i wszyscy święci aniołowie Boży, którzy modlą się za i nad opętanym (por. *DESQ* 50 – psalm 90; *DESQ* 72 – psalm 34; psalmy poruszają dwa tematy: wypraszają opiekę Najwyższego i wysławiają zwycięstwo Chrystusa nad złem; por. *DESQ* 76 – Ewangelia św. Mateusza 4,1-11)²⁸.

Ponadto, w trzech formułach błagalnych egzorcyzmów można odnaleźć wzmianki o aniołach. „Panie, wysłuchaj błagania Michała Archanioła i wszystkich aniołów, którzy Tobie służą”; „Boże niebieskich mocy oddal przemoc szatana” (por. *DESQ* 61). Inna formuła zaczyna się: „Boże aniołów, Boże archaniołów (...) Stwórco istot widzialnych i niewidzialnych” (por. *DESQ* 81). Kolejna zwraca się do Boga: „Święty jesteś, Panie Zastępów (...), bo stworzyłeś wszystko, co jest na świecie. Ty zasiadasz nad Cherubinami i mieszkasz na wysokościach” (*DESQ* 83).

Można zauważyć, że aniołowie są uczestnikami świętości Boga. W rzeczywistości świętość jest częścią bytu anielskiego i dlatego liturgia nazywa aniołów – świętymi. Oni są również wciągnięci w historię zbawienia, gdyż wtedy łatwiej jest zrozumieć motywację ich istnienia. Stworzeni z boskiej pedagogii mądrości, współpracują w opiece nad innymi stworzeniami i wychwalają świętą Trójcę, zjednoczeni z innymi inteligentnymi, niebiańskimi stworzeniami. Aniołowie ist-

²⁶ A. Pistoia stwierdza, że w tekście modlitwy (n. 61 i n. 81) jest za mało miejsca poświęconego Chrystusowi, co wynika z dwóch cytatów: „którego (którą) Chrystus odkupił Krwią swoją” i w łączności z Dziewicą Maryją, „której Syn, umierając na krzyżu, zmiażdżył głowę starodawnego węża i wszystkich ludzi oddał w Jej macierzyńskiej opiece”. Podkreśla on, że to wszystko wydaje się być za mało w odniesieniu do tego, co mówią Ewangelie o Chrystusie i diable. „Wydaje się, że postawiony problem nie leży tyle w poprawnym tłumaczeniu z języka oryginalnego, ile raczej w ponownym rozpatrzeniu pełnej szacunku roli Chrystusa w całej ekonomii walki przeciwko księżciu ciemności, roli, która jest dobrze ukazana w paragrafach początkowych *Praenotanda*”. Nie można ryzykować, by osoba Chrystusa pojawiała się «rozwodniona», razem z innymi przyzwanymi postaciami. To Chrystus jest Tym, który osobiście pokonał świat: „*Ego vici mundum*” (J 16,33). W modlitwie egzorcyzmów diabeł – a z nim opętany, wspólnota, czy też obecni podczas rytu – muszą zostać nakłonieni, na prośbę Kościoła, aby uznać i przyjąć obecność i potęgę Tego, który jest obwieszczany przez wspólnotę niebieskiego Jeruzalem: „jest godzien wziąć potęgę i bogactwo, i mądrość, i moc, i cześć, i chwałę, i błogosławieństwo (Ap 5, 12)”. Por. A. Pistoia, *Riti e preghiere di Esorcismo: Problemi di traduzione*, Ephemerides Liturgicae 114(2000), s. 227-240, 234.

²⁷ Np. w litanii: *DESQ* 46.

²⁸ Por. G. Venturi, *La lettura del Vangelo e la preghiera dei salmi Nel nuovo Rituale degli esorcismi*, Rivista Liturgica 87(2000)6, s. 889-898.

nieją, aby pomagać ludziom na różnych etapach historii zbawienia żyć świętością, by mogli osiągnąć Królestwo Boże i oddawać chwałę Bogu. Sam obrzęd (*lex orandi*) służy temu, aby uściślić, co jest wiarą i do niej należy (*lex credendi*), a co nią nie jest (*credulitas*) odnośnie do aniołów, których działanie jest pomocą w życiu wiernych (*lex vivendi*)²⁹.

Dwie pierwsze formuły o charakterze rozkazującym (*DESQ* 62, 82) nie zawierają wzmianek o aniołach. Wzmianka taka znajduje się jedynie w formule trzeciej, w słowach skierowanych do szatana: „Ugnij się pod wszechmocną prawicą Boga, niech cię przerazi i odpędzi wezwanie przez nas świętego imienia Jezusa, przed którym drżą mieszkańcy otchłani, któremu poddane są Moce niebios, Potęgi i Panowania; którego Cherubini i Serafini wychwalają nieustannymi hymnami uwielbienia, śpiewając: Święty, ...” (*DESQ* 84)³⁰.

Walor obrzędu egzorcyzmów odnośnie do tematu aniołów jest także ukazany we Wstępie *Rytuału*: „W ciągu całej historii zbawienia występują dobrzy aniołowie, którzy pełnią Boży plan, niosąc Kościołowi nieustannie tajemniczą i potężną pomoc...”³¹. Tak więc, całe stworzenie (kosmos), ludzkość ze swoją historią i aktywnością, chrześcijaństwo i świat anielski uważane są przez liturgię za jedność w Chrystusie, Królu stworzenia, który jest celem i końcem istnienia. Aniołowie wyróżniają się jako byty zainteresowane i związane z tym wszystkim, co dotyczy boskiego życia ludzi. Działają z polecenia Chrystusa, przez co oddają chwałę i cześć Bogu Ojcu w mocy Ducha Świętego.

Również kapłan, przewodnicząc celebracji – obrzędowi wypędzenia diabła, mówi zgromadzonemu ludowi o nadziei zwycięstwa w Chrystusie i pomocy aniołów w życiu wiernych i Kościoła, próbując jednocześnie tę prawdę wyjaśniać. Dlatego Kościół, przywołując aniołów, proklamuje chwałę Ojca, która rozbłyśka w aniołach i archaniołach. Czcząc wysłańców Boga, liturgia wysławia nieskończoną dobroć Boga Ojca, który w dobrych duchach objawia ludziom swoją miłość do każdego stworzenia. Wspólnota, która partycypuje w obrzędzie egzorcyzmu przekracza granice Kościoła lokalnego i kieruje się ku całej ludzkości, całemu Kościołowi powszechnemu. Modląca się wspólnota jest głosem czy to aniołów z nią związanych, czy też ludzkości (kosmosu), której aniołowie z woli Boga Trójjedynego są przeznaczeni. Fakt, że aniołowie posiadają tak wiele przywołań w liturgii egzorcyzmów jest bardzo wymowny i wartościowy. Przede wszystkim jest to skonkretyzowanie *lex vivendi* wiernych, którzy wyznają wiarę w aniołów i ich misję (*lex credendi*).

²⁹ Por. A. M. Triacca, *Angeli*, w: *Liturgia*, dz. cyt., s. 46-61, 56.

³⁰ Por. *Sacramentarium Gelasianum Vetus*, n. 1718: „Adiuo ergo te, draco nequissime, in nomine agni immaculati, qui ambulat super aspidem et basiliscum, qui conculcat leonem et draconem: ut discedas ab homine, discedas ab aecclesia dei. Contremisce et effuge inuocato nomen domini illius, quem inferi tremant, cui uirtutes caelorum et potestatis et dominaciones subiectae sunt, quem cerubin et seraphin indeffessis uocibus laudant”.

³¹ Por. *DESQ Proaemium*, s. 5; Por. KKK n. 332, 391, 414, 2851.

Kończąc, można dodać, że liturgia związana z egzorcyzmem pozwala człowiekowi spełnić i wyrazić swoją wdzięczność za dar stworzenia, odkupienia i dążenia do świętości. Pozwala również aniołom, którzy są *ministri-duloi* zbawienia dokonanego przez Chrystusa, uwielbiać Boga Stwórcę, a także udzielać pomocy człowiekowi w walce ze złymi duchami. Niebiańska symfonia (*laudativa*, eucharystyczna) zaczyna się w Kościele poprzez zgodność i harmonię ziemską. I do tej harmonii ziemskiej przyłączają się chóry anielskie, aby ta była pełna.

Modlitwy znajdujące się w analizowanym *Rytuale egzorcyzmów* zasadniczo są bogate w treści teologiczne, także te związane z kultem świętych. Należy podkreślić, że orientują one kult świętych na kult Boga. Nie będąc z natury właściwymi i prawdziwymi tekstami doktrynalnymi, wnoszą cenny wkład w zrozumienie pojęcia świętości i kultu świętych. Analiza Obrzędu egzorcyzmów w perspektywie wspólnoty świętych powinna pomóc lepiej zrozumieć antyczną regułę: *lex orandi, lex credendi*. Ostatecznym celem kultu świętych jest uwielbienie Boga i uświęcenie człowieka przez życie w pełni zgodne z wolą Bożą i przez naśladowanie cnót tych, którzy byli wybitnymi uczniami Pana.

COMMUNION OF SAINTS IN THE CELEBRATION OF THE MYSTERY OF CHRIST. THEOLOGICAL AND LITURGICAL ANALYSIS OF "RITE OF EXORCISM"

Summary

The Communion of the Saints in the Celebration of the Mystery of Christ. The Liturgical – Theological Analysis of the Ritual of exorcisms published after the Reform of *Vaticanum II* in the perspective *communio sanctorum* as the Truth of Christian Faith

The intension of the cult of the saints is the adoration of God and the sanctification of the man by the life fully conforming to the God's will and by the imitation of these virtues who were outstanding disciples of Lord. Therefore our relations with inhabitants of heaven, providing to comprehend it in fuller light of the faith, not only does not impoverish the cult of the adoration, which through Christ in Spirit we give back to God Father, but on the contrary, enriches it. The true cult of saints relies not so much on the frequent repetition of external acts, but rather on the intensification of active love which should find the expression in the leading of the Christian life.

Who are "saints" for Christian? What means for Christian to cultivate the cult to saints? On what does rely that cult? What meaning possesses the cult of saints in the global dynamic of life with the faith? A subject of research became eucological texts of Roman Ritual, to be able to discover the theological image of all *communio sanctorum*. An intention of this article is deepened analysis liturgically - theological of Roman Ritual of exorcism, edited after the reform *Vaticanum II* in the perspective *communio sanctorum* as the truth of Christianity. An intention was the exposure and the indication of the richness of the eucological content. Admitting that the liturgy is attended to be the one of sources of the theology, introducing the liturgical - theological content of the Ritual of the exorcism we intended to show better, how the doctrine of the Church is reflected in the liturgy and it strongly soaks up. The analysis of the Ritual of the exorcism in the perspective of the *communio sanctorum* should help to understand better the axiom ancient: *lex orandi, lex credendi*.

Nota o Autorze: **KS. DR MACIEJ MACIUKIEWICZ**, diecezja ełcka, ukończył Papieski Instytut Liturgiczny w Rzymie (2002-2007), praca doktorska Uniwersytet Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Obecnie wikariusz w katedrze w Ełku i wykładowca liturgiki w Wyższym Seminarium Duchownym w Ełku.

Słowa kluczowe: święty, komunია, Rytuał, wspólnota świętych, egzorcyzm, anioł